

Sammenfatning og perspektiver

Undersøgelsens temaer

Befolkningens uddannelsesniveau stiger gradvist, men uddannelse er ikke lige fordelt. Der er både socio-økonomiske og geografiske forskelle. Der er i de regionale udviklingsstrategier og i landdistriktspolitikkerne stor fokus på uddannelse. Det skyldes, at kompetencer er en vigtig løftestang for den økonomiske og beskæftigelsesmæssige udvikling og for den generelle velfærd og trivsel.

I denne analyse behandles en række problematikker omkring uddannelse i yderkommunerne. Analysen beskriver udviklingen gennem statistiske kilder. Formålet er at opdatere viden om udviklingen, men også at udpege nogle perspektiver for lokale og nationale aktører, som aktivt søger at fremme en kompetenceudvikling især i yderkommunerne. Undersøgelsen omfatter følgende delemer:

- Kendetegn ved befolkningens uddannelsessammensætning og udviklingen over tid
- Uddannelsestilbøjeligheden for de unge i yderkommunerne
- Køn og uddannelsesvalg i et yderkommuneperspektiv
- Pendling, arbejdsmarked og uddannelsessammensætning
- Sammenhængen mellem ledighed og uddannelser
- Voksen- og efteruddannelsesaktiviteten
- Erhvervsstruktur og uddannelse.

Hovedresultater

De statistiske analyser af befolkningens uddannelsessammensætning kan bekræfte, at det generelle uddannelsesniveau er højere i byerne end i yderkommunerne. Udviklingen går i retning af et løft for yderkommunerne på den måde, at der bliver færre uden anden uddannelse end grundskolen. Derimod er tendensen, at væksten i antallet af personer med mellemlange og lange videregående uddannelser især finder sted i bykommunerne, og at der hermed ikke sker en geografisk udligning i forhold til den bedst kvalificerede del af arbejdsstyrken og befolkningen.

I yder- og landkommuner er mændene især repræsenteret inden for de erhvervsfaglige uddannelser, mens kvinderne fortrinsvist har mellemlange videregående uddannelser. Der er således tilsyneladende en lidt stærkere traditionel kønsarbejdsdeling her end i bykommuner og mellemkommuner, men forskellene er små. Det kan ikke bekræftes, at mænd uden anden uddannelse end grunduddannelse "sidder fast" i yderområder, mens de bedre uddannede kvinder systematisk søger mod byerne.

Det er samfundsmæssigt højt prioriteret, at unge skal gennemføre en uddannelse. Fremskrivninger fra "Profilmodellen" viser, at unge, som kommer fra yderkommuner og landkommuner, ikke er mindre tilbøjelige til at tage en ungdomsuddannelse, men at de gør det lidt forsinket sammenlignet med unge fra især bykommunerne. I

henhold til prognoserne vil flere unge fra bykommunerne tage en videregående uddannelse end unge, som stammer fra andre kommunetyper. Der er ikke umiddelbart tegn på, at yderkommunerne indhenter bykommunerne. Der er store forskelle inden for de enkelte kommunegrupper, og sociale og økonomiske forhold spiller en ret afgørende rolle for de unges uddannelsesvalg. Dette illustrerer, at øgning af befolkningsandelen med videregående uddannelser er en meget langsigtet proces, hvor geografi kun er en af faktorerne.

Pendlingen er med til at udligne ubalancer mellem udbud af og efterspørgsel efter arbejdskraft, og uddannelsessammensætningen er et element heri. Pendlingen er lavere i yderkommuner og landkommuner end i by- og mellemkommuner, men omfanget af bolig-arbejdsstedsrejser har været klart stigende i perioden 2003-2010 i alle kommunegrupper. De veluddannede pendler mere end folk med lavere uddannelser, og dette gælder også i alle kommunegrupper. Pendlingen vil i princippet skulle sikre et bedre match på arbejdsmarkedet. Men alle uddannelseskategorier pendler i alle retninger. Yderkommunerne er således ikke på nogen tydelig måde tabere i dette pendlingsmønster. Alle kommunegrupper både ”afgiver” og ”modtager” arbejdskraft i alle uddannelseskategorier.

En kort pendlingsafstand kan opfattes som et livskvalitetselement, og her scorer yderområderne højere end øvrige kommunegrupper. I et bosætningsperspektiv er det især de grund-, erhvervs- og kortere uddannede, som synes at abonnere stærkt på denne side af livskvaliteten. De højtuddannede kan tiltrækkes af yderområdernes jobtilbud, men der er en tendens til, at de fastholder deres bopæl i andre kommunegrupper.

Der er regionale variationer i ledigheden, men set under ét er arbejdsløsheden i 2010 ikke markant højere i yder- og landkommunerne end i resten af landet. Enkelte af de mest isolerede kommuner har dog en særlig høj ledighed. Der er heller ikke væsentlige forskelle, når ledigheden opgøres på uddannelsesgrupper. De udfordringer, som yder- og landkommuner har oplevet i forbindelse med lukning af industriarbejdspladser, kan kun i mindre omfang aflæses af ledighedstallene. Der er flere ledige akademikere i universitetsbyerne, hvilket tyder på, at man ikke flytter, før et job er i hus.

Brugen af AMU-systemets voksen- og videreuddannelsesaktiviteter er større i yderkommuner, landkommuner og mellemkommuner end i bykommunerne. Det gælder også, når der korrigeres for de beskæftigedes jobtitler. AMU-systemet har hermed en vigtig rolle i forhold til at sikre kompetenceniveauet hos arbejdsstyrken i yderområderne.

Der er variationer i erhvervsstrukturen på tværs af kommuner og kommunegrupper, men alle brancher er repræsenteret i alle kommunegrupper i større eller mindre grad. Den geografiske variation i erhvervsstrukturen indebærer i princippet forskellig kvalifikationsefterspørgsel i de forskellige kommuner. Ubalancer kan kompenseres gennem pendling og/eller ved tilrettelæggelse af arbejdet. Med tal for uddannelsessammensætningen i tre brancher – medicinalindustrien, sundhedssektoren og hotel- og restauranterhvervet - illustreres arbejdspladsernes tilpasningsevne til de

givne kvalifikationsstrukturer på de lokale arbejdsmarkeder. Det fremgår, at denne evne til at løse kompetencebrist gennem organisering af arbejdet tilsyneladende er ganske stor.

Perspektiver

Undersøgelsen peger på, at kompetenceprofilen i yderkommunerne er under klar forbedring, og at befolkningen og arbejdsstyrken ønsker og er i stand til at uddanne sig stort set i takt med den øvrige befolkning. Det er væsentligt at notere, at der ikke i yderområderne er og heller ikke i en længere periode har været en uddannelsesrelateret ledighed af betydning. Arbejdsmarkederne kan faktisk i vidt omfang absorbere ufaglærte og faglærte, som er blevet ledige i forbindelse med større virksomheders lukninger, omstruktureringer og outsourcing. Arbejdsmarkederne er således relativt robuste og fleksible, og finanskrisen har ikke stillet yderkommunerne markant ringere end andre områder. Uddannelsesbetinget ledighed og paradoksproblemer er ikke et fænomen, som udelukkende findes i yderkommunerne, men det gælder hele landet.

Det arbejde, som beskæftigelsesregionerne og kommunerne udfører for at sikre de ledige jobs, er dermed af stor betydning. Men det er arbejdsgivernes større rummelighed og fleksibilitet i yderkommunerne også. Det findes formentlig en rekrutterings-, oplærings- og organiseringspraksis, som er indarbejdet over lang tid på arbejdspladserne i yderkommunerne. Både offentlige og private arbejdspladser formår at udvikle sig løbende og tidssvarende med et alt andet lige lidt mindre gunstigt kompetenceudgangspunkt. Det er en praksis, som fortjener en mere tydelig anerkendelse og italesættelse.

AMU-systemet og andre dele af efteruddannelsessektoren spiller ligeledes i særlig grad en vigtig rolle i yderkommunerne, hvor det formelle kompetenceniveau er lavere. Det er med til at tilpasse og udvikle kompetencer til de lokale arbejdsmarkeder. Mulighederne for virksomhedsforlagt undervisning er et omdrejningspunkt, for det kan påvises, at afstanden til kursusstedet er af betydning for omfanget af kursusdeltagelse. Der kan sættes fokus på AMU-centrenes og andre efteruddannelsesenheders funktion som bidragsydere til udviklingen i yderkommuner og landdistrikter.

De videregående uddannede – især personer med lange videregående uddannelser – er yderkommunernes akilleshæl. Der bliver med tiden flere veluddannede i yderkommunerne, og det er et positivt perspektiv. Men der er ikke en geografisk udliggning på vej mellem bykommunerne og resten af landet på dette område, tværtimod. Tendensen er, at de bedst uddannede samler sig i bykommunerne. De kan formås til at tage job i land- og yderkommuner, men udflytningsprocessen synes at være meget træg. Den omflytning og reorganisering af større arbejdspladser, hvor visse funktioner lægges i byerne, har en basis i de veluddannedes utilbøjelighed til at flytte væk fra uddannelsesbyernes mere specialiserede akademikerarbejdsmarkeder.

De bosætningspolitikker og – strategier, som mange yderkommuner har formuleret og arbejder efter, vil først og fremmest kunne appellere til arbejdstagere med grund-, faglige og mellemuddannelser. Her er der en mulig stabil befolkningsgruppe, som naturligvis fuldt ud tilfredsstillende kan bidrage til yderområderne økonomisk, socialt og kulturelt. Det er ikke usandsynligt, at også de med langvarige videregående uddannelser ønsker sig gode levevilkår i naturskønne omgivelser og miljøer, som yderkommunerne kan byde på, men tallene i denne undersøgelse tyder på, at de i langt højere grad end andre uddannelsesgrupper afbalancerer deres beslutninger efter et specialiseret arbejdsmarked. Når nogle virksomheder tager bestik heraf og følger trop i deres lokaliseringsbeslutninger, er det alt andet lige til ugunst for yderkommunerne. De særlige bidrag til den lokale udvikling, som de højtuddannede kommer med, er blandt andet højere gennemsnitsindkomster. Set i det lys er uddannelsesudviklingen og den øgede ulighed på dette punkt ikke helt ligegyldig for yderkommunernes langsigtede udviklingspotentialer.